

EGY NÉMET NEMZETISÉGI TÉRKÉP

MÍOTA A NÉMET POLITIKA figyelme teljes erővel keletre és délkeletre fordult, tucatjával jelennek meg könyvek, röpiratok, folyóirat és újságcikkek, melyek a célterület viszonyait boncolgatják s különösen azokat a kapcsolatokat igyekeznek kihámozni, melyek e területek és a német birodalom közt fellelhetők vagy kiépíthetők. E könyvekben és cikkekben mind erőteljesebb szerepet kapnak a térképek. A politikai földrajz és geopolitika minden eddigi eredményét felhasználva igyekeznek a területtel és népességgel kapcsolatos minden problémát (és melyik nem kapcsolatos ezekkel?) térképre vetíteni és a tanulságokat vagy tendenciákat kézzelfoghatóan és szemmel láthatóan érzékelteni.

E térképek között kimagasló feladatot kapnak a nemzetiségi, illetve nyelvi térképek. A mai német politikai felfogás a népre épít s ezt tartja a legmagasabb értékű politikai tényezőnek. A németlakta területek e felfogás szerint beletartoznak a német népközösség egységes szervezetébe s ezek — bárhol fekszenek is — német „Volksboden“-t jelentenek. A Németbirodalom a határaihoz közeleső, vagy törekvés irányvonalainak tengelyébe eső ilyen területekre igái nagy gondot fordít s ezeket minél jobban befolyási körébe igyekszik terelni.

Ez az expanzív törekvés igen érdekes megvilágítást és alátámasztást nyer abban a nagyszabású munkában, melyben tekintélyes német tudósok Kjellen Rudolfnak, a geopolitika-tudomány megalapozójának a nagyhatalmakról szóló híres munkáját átdolgozták és kibővítették.¹ E munkát Haushofer Károly adta ki, aki a geopolitikának lelelkesebb és legtermékenyebb művelője, müncheni egyetemi tanár és a „Zeitschrift für Geopolitik“ szerkesztője. Közreműködtek megírásánál Maul Otto, Obst Erich és Hassinger Hugo, mind elismert tudósok és tekintélyek. A nagyhatalom lényegéről írt fejezetben itt azt az érdekes tanítást találjuk, hogy ennek biztos meghatározója sem a népesség, sem a terület nagysága nem lehet, de nem lehet az a szervezet, kulturális nívó vagy az államforma

¹ Kjellen R.—Haushofer K.: Die Grossmächte vor und nach dem Weltkrieg. Leipzig-Berlin 1930. 348 p.

sem. Ezeknél sokkal jobb ismertető jegy az „akarat“ (Wille), a hatalomkiterjesztésre irányuló törekvés. Nincs kielégült nagyhatalom s ezért a nagyhatalmi álláshoz szükségképpen hozzátartozik a terjeszkedési vágy és az „érdekerületek“ (Einflussgebiet) szerzésére való törekvés,¹

A német nagyhatalom terjeszkedési törekvése a határain túleső német lakosságú területek felé irányul. Ennek a terjeszkedésnek népi alapjait és támaszpontjait igyekeznek kimutatni a német nemzetiségi térképek. E térképekkel a legtöbb politikai, publicisztikai, de tudományos munkában is találkozunk s már igen sokszor feltűnt, hogy a németséget túlzottan ábrázolják. Legtöbbször kisméretű térképekről lévén szó, az ellenőrzésre s a torzítás mértékének megállapítására nincs megfelelő mód. Pedig igen fontos volna e kérdést tisztázni, hadd lássuk, van-e tendencia bennük s ha van, meddig viszi el ez a térképrajzolókat az igazságtól?

Ha valaki e térképeket összegyűjti, hamar rájön, hogy egy-két eredetinek alapján készült valamennyi. Egy ilyen eredeti, lehetőleg nagyméretű rajzot kell tehát vizsgálat tárgyává tennünk. Kínálkozik erre a próbára a múlt év derekán megjelent és itt nálunk nagy feltűnést keltett Lange-féle nagyméretű térkép.³

Minthogy a térkép szerzőjének neve a német földrajzi irodalomban gyakran szerepel s minthogy a Volksbund für das Deutschtum im Auslande, melynek támogatásával készült, a külföldi németséggel foglalkozó német intézményeknek és egyesületeknek a csúcsszervezete, ezt a térképet joggal választhatjuk vizsgálódásunk alapjául.

Ha térképen színfoltokkal egy terület lakosságának nemzetiségi megoszlását akarom ábrázolni, általában kétféleképpen járhatok el: a színfoltok arányosak lehetnek az ábrázolt területen lakó egyes nemzetiségek abszolút számával és arányosak lehetnek az illető nemzetiségekkel többségben lakott területek kiterjedésével. A nemzetiségek (jelen térképnél anyanyelv szerinti tagozódásukban) abszolút számának egyik leghelyesebb (egyúttal azonban legnehezebb és sok munkát adó) és legpontosabb ábrázolási módja a ponttérkép. Lange nem ezt a módszert választotta. A másik módja az abszolút számok ábrázolásának az volna, ha a területet a rajta lakó különböző nyelvű nemzetiségek számának megfelelő arányban felosztanám s az egy-egy nemzetiséget így megillető színfoltokat azokon a területeken osztanám lehetőleg szét, ahol azok valóban nagy számban vagy többségben laknak. Lange ezt a módszert sem követi, mert pl. ha a régi Magyarország területén a németek színfoltjait planiméterrel lemérjük és az

¹ „Die Grossmacht ist im Grunde ein mit reichen Machtmitteln ausgerüsteter Wille, der sich in Ansprüchen und Einflüssen ausserhalb der eigenen Wände spiegelt. Wir fügen hinzu: Wille zur Machtvergrösserung. Keine Grossmacht ist eigentlich „saturiert“. Grossmächte sind „Ausdehnungsstaaten“ (Lamprecht) „Deshalb sehen wir sie alle mit einem grösseren oder kleineren Anhang von Einflussgebieten auftreten, die ztun Begriff der Grossmacht gehören wie der Schwanz zum Kometen.“ (Id.m. 311—312 l.)

² Lange Friedrich dr.: Sprachenkarte von Mittel-Europa. Grosse Ausgabe. 2:2,000.000. Vielfarbig. Verlag Dietrich Reimer.

ábrázolt német lakosságot ebből kiszámítjuk,¹ akkor azt találjuk, hogy a régi Nagy-Magyarország területén Lange 2,995.5000 németet ábrázol, holott az 1910-es népszámlálás csak 1,903.357-et talált. A mai Csonka-Magyarország területén Lange — e módszer szerint mérve — 1,264.700 németet ábrázol, holott 1910-ben e területen tényleg csak 554.237 német élt; 1920-ban 551.624 és 1930-ban 478.630. Ezek szerint Csonka-Magyarország területén több mint 100%-os a torzítás a németség javára.

Még erősebben kiütkeznek az eltérések az egyes megyék területénél. (A térképet ugyanis a leméréseknél megyei beosztással láttuk el.) Bemutatjuk néhány megyének a fenti módszer szerint lemért és az 1910-es népszámlálásnál tényleg talált német lakosságát.

Megye neve	N é m e t e k s z á m a			
	Lange szerint i	Tényleg 1910-ben	Különbség	Nagyítás %
Abaúj-Torna	26.918	6.520	20.398	312.8
Bács-Bodrog.....	302.250	190.697	111.553	58.4
Esztergom	31.500	9.455	22.045	233.1
Fejér	59109	24.265	34.844	143.5
Győr	37.558	2.023	35.535	175.6
Kis-Küküllő	83.750	20.272	63.478	31.3
Komárom	46.575	12.517	34.058	272.1
Maros-Torda.....	30.880	8.312	22.568	270.5
Somogy	218.295	18.718	199.577	1.066.2
Szatmár.....	65.961	6.670	59.291	888.8
Udvarhely.....	17.724	2.202	15.522	704.9
Veszprém.....	123.250	29.283	93.967	662.3
Zala.....	13.416	3.889	9.527	244.9
A 13 vmegye együtt	1,057.186	334.823	722.363	215.7

Ezzel ellentétben találunk olyan megyéket is, ahol az ábrázolt németek száma a ténylegesnek alatta marad, de az ilyen eltérések igen kis összegűek s távolról sem kompenzálják a németség javára mutatkozó többleteket, amit a fent kimutatott végeredmény bizonyít. (A torzítások végeredménye Nagy-Magyarországon 57%-os, Csonka-Magyarországon közel 130%-os a németség javára.)

A Lange-féle térkép tehát nem a nemzetiségek abszolút számát ábrázolja. Marad tehát a második lehetőség, azaz, hogy azokat a területeket festi be a németség színével, ahol azok a lakosság többségét alkotják. Maga a térkép szövege is erre a módszerre utal, amikor kiemeli, hogy a nemzetiségi térképeken a városoknak esetleges nagyobb kisebbségei nem juthatnak kifejezésre, noha ezek sokszor jelentősebbek lehetnek, mint a környéken érvényre jutó többségi népcsoportok. Azt is olvashatjuk a magyarázó szövegen, hogy a térkép nincsen tekintettel a népsűrűsége.

Ennek az ábrázolási módnak ugyan ellene szól, hogy a németség — mint láttuk — Magyarországon az abszolút számaránya alapján ráeső területnél jóval nagyobb szerepet a térképen, ami a többségi területek ábrázolásánál csak akkor volna lehetséges, ha a németség

¹ Az ábrázolt német lakosság számát a térképről úgy olvassuk le, hogy a német színfoltok területét az illető vidék (vármegye) népsűrűségével szorozzuk be. E leméréseket nagy alaposággal Szabó Károly egyetemi hallgató végezte.

nagyhatáru községekben szétterjedve lagnék, sok erdővidéket és terméketlen területet ölelve át, mint pl. a tót és oláh lakosság. Ezzel szemben tudott dolog, hogy a nagymagyarországi német lakosság jórésze a tágasabb völgyeket lakja, jelentős részében (szászok) város-lakó s általában sűrűtelepülésű vidékeken él. De ha a szerző azt állítja, hogy csak a többségben élő németeket ábrázolta, el kell fogad-nunk ezt és meg kell vizsgálnunk, hogy ezt a módszert helyesen alkalmazta-e? Újra csak Magyarország (Nagy-Magyarország) területét vesszük részletes vizsgálat alá.

Kiválasztottam azokat a megyéket, melyekben a német lakosság nagyobb számban él a valóságban vagy a Lange ábrázolásában. Kike-remestem ezekben az összes abszolút és relatív némettöbbségű községeket s összeírtam ezek területét, melléállítván a Lange-térképről le-mért adatokat. Az eredmény a következő:

<i>Megeve neve</i>	<i>Német többségű községek ter. 1910-ben</i>	<i>Német szarífoltok területe Langenál</i>	<i>Különbség</i>	<i>Nagyítás %-a</i>
	<i>k m² - b e n</i>			
Abaúj-Torna	32	438	406	1.268.7
Bács-Bodrog.....	2.328	3.875	1.547	66.5
Baranya	1.628	2.875	1.247	76.6
Beszterce-Naszód .	747	1.750	1.003	134.3
Esztergom	89	375	286	321.3
Fejér	424	969	545	128.5
Győr	26	422	386	1.523.0
Heves	—	188	188	∞
Kisküküllő	413	1.250	837	202.7
Komárom	127	656	529	416.5
Maros-Torda	65	952	887	1.364.6
Moson	1.410	1.594	184	13.0
Nagyküküllő	2.034	2.375	341	16.7
Pest-Pilis-Solt	592	1.375	783	132.3
Somogy	241	3.969	3.728	1.546.9
Sopron	1.077	1.375	298	27.7
Szatmár	93	1.047	954	1.025.8
Szepes	751	1.375	624	83.1
Temes	1.992	3.156	1.164	58.4
Tolna	833	1.313	480	57.6
Torontál	2.320	3.860	1.540	66.4
Trencsén	—	313	313	∞
Udvarhely	118	422	304	257.6
Vas	1.438	1.938	500	34.8
Veszprém	509	2.125	1.616	317.5
Zala	38	172	134	352.6
A 26 vmegye együtt	19.325	40.159	20.834	107.0

A megvizsgált 26 megeve között — melyek pedig a régi Magyarország valamennyi jelentősebb német lakossággal bíró megevejét magukban foglalják — egyetlen egy olyat sem találunk, ahol a Lange által ábrázolt német többségű területek nem haladnák meg jóval a tényleges állapotot. Nem pontatlanságról vagy tévedésekről van tehát szó, hanem egy szabályszerűen jelentkező állandó hibáról. Meg kell jegyeznünk, hogy az 1934-ben kiadott térkép adatait az 1910-es hivatalos népszámlálási adatokkal vetettük egybe, tehát a németiségre a lehető legkedvezőbbről. Az 1920 és 1930-as népszámlálások az egész régi Magyarország területén, tehát úgy Csonka-Magyarország, mint

az elszakított Felvidék, Délvidék és Erdély területén a németajkú lakosság számát kevesebbnek találták az 1910-es állapotnál.

Egyetlen lehetőség maradna még Lange munkájának indoklására és pedig az, ha a német községek nagy többségben szintiszta nemzetiségűek volnának s a bennük lakó németek száma a közöttük élő egyéb nemzetiségű községek fölött is biztosítaná egy-egy nagyobb vidék német többségét. Azaz más szóval, ha egy-egy nagyobb vidék együttes képében a német többségű községek bizonyos számú egyéb lakosságú és közójük kevert — esetleg jelentős német kisebbséggel bíró — község lakóit is beleszámítva, a vidék relatív vagy abszolút többségét elérnék. Ezt a lehetőséget csak a meggondolások teljessége miatt vettem fel, az köztudomású tény, hogy olyan nagyobb tiszta német nyelvterületek, melyek jelentősebbek, egyéb- és vegyes-nemzetiségű területek együttes képét a német többség javára tudnák eldönteni, a volt Nagy-Magyarország területén alig vannak. Ezt legjobban bizonyítja az a tény, hogy 1910-ben a Magyar Birodalom területén 71 vármegye közül csak egyetlen egyben, a kis Mosonban tudott a németiség abszolút többséget elérni. 31 törvényhatósági jogú város közül pedig szintén csupán egyben, Sopronban. Jellemző azonban, hogy az egyetlen német abszolút többségű Moson megyében is csak gyenge 55.0% biztosította a német majoritást. Egy megyében, Nagyküküllőben volt ezen kívül 1910-ben relatív német többség és négy törvényhatósági jogú városban. Mint említettem, ma már más a helyzet és a németiség aránya 1920 és 1930-ban még az itt kimutatottnál is alacsonyabb.

Végigmenve minden lehető meggondoláson, nem marad más hátra, mint megállapítani, hogy a Lange-féle középeurópai nyelvterkép — legalább is Nagy-Magyarország területét illetőleg — távolról sem ábrázolja a valóságos állapotokat, hanem a németiség arányát általánosságban 50—100%-osan túlozza és pedig oly egyoldalúan, hogy ez a torzítás egy-egy területrészen néha többszörösre dagasztja a német lakosság valóságos arányát.

Hangsúlyozni kívánom, hogy ezt a nagyarányú torzítást semmiféle bonyolult számítással, sem a „nagyvonalúság“ vagy a „technikai nehézségek“ és „korlátolt pontosság“ jelszavaival indokolni távolról sem lehet; az eltérések olyan nagyok és annyira egyoldalúan a németiség javára történnek, hogy világosan bebizonyul egy határozott tendencia.

Jellemzéstül megemlítem, hogy a térkép minden elkeresztelhető helyneve németre van keresztelve, sokszor erőszakoltan.

A csonkaország határán túlesett magyar kisebbségek ábrázolásánál — azonkívül, hogy nagyvonásokban dolgozik s a részleteket teljesen elhanyagolja — nem tudok felfedezni határozott kisebbitési szándékot. A cél kivihetőleg a németiség túlzott hangsúlyozása, az egyéb nemzetiségekre nagyobb gondot — ügylátszik — nem fordítottak. Mindenesetre érdekes, hogy Erdély területén a német foltok körülbelül eléri összkiterjedésben a magyar foltok területét, holott a valóságban az erdélyi magyarok száma több mint kétszerese a németekének.

A térképen található szövegben sem a forrásokra, sem az ábrázolt állapotok időpontjára, sem a kidolgozás módszereire vonatkozólag az eddig ismertetői további megjelölés nincs. Az egyik mellékábra a németek abszolút számát tünteti fel alaposan felkerekített összegekben — de még mindig messze messze attól a torzítástól, amelyet a térkép ad — a középeurópai országok területén. A csonkamagyarországi németek számát 600.000-nek, a románait 700.000-nek, a jugoszláviait 700.000-nek, a csehszlovákiait 3,500.000-nek stb. adja meg.

Végeredménynek megállapíthatjuk, hogy e térkép — mely alapját képezi és bizonyára fogja képezni sok apróbb-nagyobb térképnek és vázlatnak — a németek számát igen erősen túlozza. Tudományos szempontból feltétlenül hibáztatandó az, hogy egy ennyire torz térkép német kiadótól kikerülhetett s hogy az komoly kritikában—tudóinkkal —' német részről nem részesült. De vajjon üdvösnek lehet-e tartam akár német szempontból is azt, ha a politikailag tájékozódni akaró ennyire hamis és megtévesztő képet kap? Egy ilyen eltévelyedett munka mind tudományos, mind politikai szempontból csak bizalmatlanságra ad okot a hasonló eredetű, témájú és célú egyéb munkákkal szemben is, holott a német tudomány mindeddig teljes joggal élvezett tekintélyében távol tartotta magát ilyen módszerektől.

RÓNAI ANDRÁS